

ваних робітників для задоволення потреб ринку праці. Для цього необхідно: підвищити привабливість системи П(ПТ)О, що має дати випускникам потенціал для довгострокової самореалізації у суспільстві; мобільно і гнучко навчати фахівців за сучасними, орієнтованими на практику, широкопрофільними професіями.

Список використаних джерел:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За заг. ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002 -334 с.
2. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високо розвинутою економікою / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. В. Мельник, Ю. І. Кравець; 68 за наук.ред. Л. П. Пуховської. – К.: «НВП», 2014. –130 с.
3. Педагогічні основи формування змісту підготовки кваліфікованих робітників за інтегрованими професіями : посібник / С. Г. Кравець, Ю. І. Кравець, Н. П. Дерев'янку, О. Г. Оліферчук. – К. :Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2014. – 208 с.
4. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення / авт. кол.: Л.І. Короткова, Л.Б. Лук'янова, Г.І. Лук'яненко та ін.– К.:Пед. думка, 2011.– 220 с. – С. 13-33.

*Науковий керівник: С.Б. Літвінчук, канд.пед.наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет*

ПСИХОЛОГІЧНА РОЛЬ ДОВІРИ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Саранчук Д.Л.,

здобувач вищої освіти спеціальність 053 «Психологія»
Хмельницький національний університет

Актуальність теми дослідження. Характеристикою сучасності є мережеве суспільство, яке зумовлює створення єдиного комунікативного простору або єдиного світу. У зв'язку із цим особливого значення набувають питання, що стосуються готовності особистості до взаємодії на основі відкритості її когнітивного простору. Оскільки відкритість є показником спроможності до встановлення контакту, то у сукупності актуальних наукових проблем виокремлюється аспект чинників відкритості, їх психологічного змісту і значення. Одним з необхідних чинників відкритості буття людини у мережі суспільних відносин є довіра. Спроби осмислення феномену довіри здійснювалися ще древніми мислителями і продовжуються нинішніми дослідниками. Історія розвитку людського суспільства показує, що дефіцит довіри згубно впливає на соціум, а її наявність, навпаки, виявляє високу спроможність у прискоренні соціального розвитку.

Сучасна епоха характеризується кризою довіри, яка визнається політиками, представниками бізнесу, вченими і в цілому народами різних країн як соціальний дефіцит, що вимагає свого рішення. Відносини між людьми в цілому і довіру, зокрема, сучасні дослідники визначають як найбільш важливу проблему сучасності, що лежить в основі формування і розвитку якостей як окремих індивідів, так і діяльності спільнот

та функціонування суспільства в цілому Розробка проблеми довіри у руслі психологічного дослідження має виняткове значення для її вирішення, на внутрішньо психічному рівні закладається основа ціннісних орієнтирів і стратегічного спрямування розвитку особистості та спільнот, які вона створюватиме.

Аналіз феномену довіри і його соціокультурної обумовленості представлений у працях А. Селігмена, Ф.Фукуями, де розглядається як найважливіший ресурс соціального капіталу. Саме у цьому напрямку ведуться серйозні розробки як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед них особливий внесок – це дослідження В.Столяр, Е. Гідденса, Н.Лумана, Д.Коулмена.

Згідно із соціально-психологічною точкою зору, довіра є фундаментальною складовою внутрішньоособистісного простору людини, однак, функціонуючи, вона виявляється у просторі міжособистісної, міжгрупової взаємодії, здійснюючи функцію зв'язку людини зі світом. Фундаментальна функція довіри полягає в тому, що вона виступає умовою цілісної взаємодії людини зі світом.

Провідними у висвітленні проблеми є роботи таких авторів, як К. Ясперс, К. Хорні, Е. Фромм, Е.Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. Купрейченко, В. Зінченко та інші. Дослідники виявляють зв'язок довіри із психічним здоров'ям людини, життєвою орієнтацією, процесами самоактуалізації.

Серед найбільш фундаментальних робіт можна відзначити твори Е. Еріксона (онтогенез довіри; базисна довіру; базисна недовіра), К. Р. Роджерса (довіра і самоактуалізація особистості; довіра до природи людини), А. Г. Маслоу (довіра і самоактуалізація; чинники, що формують довіру; довіру і здоров'я; проблема недовіри в сучасному суспільстві); Е. Фромма (віра і довіра; довіра і несвідоме знання, втрата довіри до себе), Е. Шострома (довіра і самоактуалізація; терапія недовіри). До проблеми довіри звертається і безліч інших психологів: Д. С. Вітакер, П. Глассер, Дж. Коттлер, К. Рудестам, С. Файн, К. Фопель і ін. Хоча в рамках цих підходів отримано багато важливих і практично значущих результатів, однак, не розробляється теорія довіри, вона розглядається лише як необхідний і суттєвий фактор розвитку особистості і терапії особистісних розладів, і дослідники здебільшого задовольняються інтуїтивним розумінням довіри. Феномен довіри включений у взаємодію між людьми, перш за все, в процес спілкування. Актуальною і мало розробленою сучасною проблемою є визначення ролі довірив міжособистісному спілкуванні.

Основні надбання із дослідження природи довіри зосереджені у психологічних науках. Довіра розглядається як особистісна характеристика, як елемент спілкування та комунікації, як форма соціальної, організаційної та професійно-компетентної поведінки. Провідними у висвітленні проблеми є роботи таких авторів, як К. Ясперс, К. Хорні, Е. Фромм, Е.Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. Купрейченко, В. Зінченко та інші. Дослідники виявляють зв'язок довіри із психічним здоров'ям людини, життєвою орієнтацією, процесами самоактуалізації. Так, А. Купрейченко виявляє дві незалежні соціально-психологічні категорії: довіру і недовіру, оптимальне співвідношення яких задовольняє вимоги сучасності в ситуаціях соціальної взаємодії (зацікавленість в співробітництві і мирному співіснуванні разом із необхідністю заходів обережності та контролю в потенційно небезпечних сферах і ситуаціях взаємодії підвищеної невизначеності [1, с.91].

Довіра людини до світу як самостійний феномен вперше була обґрунтована американським соціальним психологом і психотерапевтом Е.Еріксоном у контексті психосоціальної теорії життєвого циклу людини. Автор розглядає довіру людини до світу як базову соціальну установку особистості. «Це почуття формується на підставі досвіду першого року життя дитини і перетворюється на установку, що визначає її ставлення до себе і до світу» [2, с.80]. Однією з головних умов «психічного здоров'я» особистості Е.Еріксон виділяв прийняття свого образу у стосунках із навколишнім світом. Цей образ себе він визначає як «ідентичність». У динамічних стосунках особистості із навколишнім середовищем їй доводиться змінювати образ себе, свої форми поведінки та ін., що зумовлює «кризу ідентичності». Почуття довіри і недовіри є фундаментальними почуттями, які визначають подальший розвиток всіх інших видів відносин особистості до світу, себе і інших людей. Це почуття виникає дуже рано і залежить від «якості отримуваної дитиною материнської турботи» [2, с.80]. «Таким чином, почуття довіри не залежить від кількості їжі або проявів батьківської ніжності; швидше, воно пов'язане зі здатністю матері передавати своїй дитині почуття впізнаваності, сталості і тотожності переживань» [2, с.81]. Має бути рівновага між «потребою дитини отримувати і потребою матері давати. Мати має взаємодіяти із дитиною на *безпомилковій мові внутрішнього зв'язку*, тоді дитина зможе довіряти їй, світу і самій собі... Тільки таким чином виникає почуття базової довіри – це перша і основна цілісність, яка, мабуть, передбачає те, що всередині і ззовні має знаходитися досвід, взаємопов'язаний з добротою» [2, с.77]. Якщо ж дитина на першому році не відчує любов, добро, то може сформуватися недовіра, злість до себе, до світу і інших людей. Довіра до себе і довіра до світу є взаємозалежними і визначають взаємний вплив. Відчуття довіри виникає при контакті з матір'ю, на любов матері дитина відповідає довірою. У дитини, яка не відчуває любові, не отримує материнської турботи, ласки, не відчуває материнського зв'язку, розвивається негативне уявлення про себе, почуття недовіри, агресія, почуття провини, а потім агресія направляється на весь зовнішній світ і на людей, зокрема.

Під базовою довірою до світу Е.Еріксон має на увазі власну природну відкритість дитини та відчуття стабільної прихильності до неї інших людей. Якщо у дитини виникає і стабілізується «базова недовіра», то, ставши дорослою, вона буде прагнути закриватися у собі, відчужуватися від інших людей, відмовлятися від задоволення потреб, бажань, насолоди від життя, підтримки й допомоги інших у скрутних ситуаціях. Втрата чи відсутність материнської любові, ласки і материнської присутності можуть призвести до дитячої депресії й хронічного негативу. Світ сприймається як чужий і холодний та незатишний, якщо ніхто не проявляє турботи. І одночасно байдужий, холодний світ – не завжди джерело зла, бо зло активне. Життєвий досвід свідчить про те, що причина сприйняття світу як джерела зла – в жорстокості і насильстві, якого в ранньому дитинстві зазнає людина.

«Глобальною психологічною травмою» називає такий дитячий досвід В.Дружинін і визначає його як «катастрофу всередині індивідуального світу, мікрокосмосу людини»[3]. Її результатом є «вигорання» природної семантики особистісного простору. На відміну від локальної психологічної травми, яка, на думку автора, викликає невроз, фобію або манію, змістом яких можуть бути окремі аспекти життя,

глобальна психологічна травма видозмінює ставлення до життя. Таким чином, психологічна практика перекликається із філософськими дослідженнями стосовно визначальної ролі довіри у здійсненні людського життя та виявляє умови становлення – руйнації довіри у внутрішньому просторі особистості.

Слід відзначити, що одна з ідей концепції Е. Еріксона полягає в тому, що довіра і недовіра змінюються в процесі особистісного розвитку людини. На різних етапах вікового розвитку людини довіра і недовіра можуть посилюватися або слабшати залежно від особистого досвіду, соціального оточення, вікових особливостей, але фундаментальне, центральне ставлення довіри і недовіри до себе і світу формується на першому році життя, в дитинстві, на його думку. Почуття базової довіри і недовіри закладає ґрунт для переживань і виникнення багатьох інших почуттів. На формування почуття власного Я, почуття дорослості, своєї особистості, самооцінки, впевненості в собі впливає становлення базового почуття довіри. Довіра до себе взаємопов'язана із довірою до іншого і до світу цілому.

Довіра є досить складним, багатофакторним і багатосхаровим феноменом, який формується та існує на рівні почуття, емоцій у вигляді образу, символу та іміджу, у вигляді поняття в понятійно-логічній сфері; раціонального усвідомлення світу і у вигляді способу практичних взаємини індивіда й навколишньої дійсності. Це явище характеризує своєрідність особистісного світогляду, системи життєвих пріоритетів і цінностей людини і, одночасно, специфіку духовної атмосфери, яка існує в суспільстві. Сама довіра є базовим елементом онтогенезу людини і визначається раннім дитячим досвідом її взаємин із найближчим оточенням. Базова життєва, екзистенціальна потреба індивіда у безпеці трансформується на основі довіри у ціннісно-моральний принцип, що регулює взаємини між людьми і уможливлює їх спільну діяльність. Таким чином, довіра спочатку формується на несвідомому, інтуїтивному і дорациональному рівні, причому вона супроводжується виникненням почуттів недовіри. Базова довіра, закладена на ранніх етапах соціалізації індивіда, виявляється найважливішим дорефлексивним надбанням, людини, яке визначає спроможність повноцінного пізнання і розвитку. Цей соціопсихологічний і соціокультурний механізм корегує всі дії кожного індивіда і є своєрідним каталізатором прийняття рішень в різних сферах його життєдіяльності. Відсутність довіри – причина дезадаптації, зростання рівня невдоволення, конфліктності, тривожності, депресії. Відсутність довіри спотворює сприйняття дійсності, породжує відчуження контактів та інформації, ускладнює взаємодію. Виняткове значення має довіра у просторі освіти. Система пізнавальної діяльності реалізується повноцінно лише за умови наявності довіри, яка відкриває доступ до кожної особистості у просторі освіти, забезпечує взаємообмін інформацією, сприяє розвитку кожного.

Список використаної літератури:

1. Психология доверия и недоверия: научное издание / А. Б. Купрейченко; Рос. акад. наук, Институт психологии. – М.: Ин-т психологии РАН, 2008. – 571 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон; Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Толстых А. В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

3. Дружинин В. Н. Варианты жизни / В. Н. Дружинин. – СПб: Питер, 2010. – 156с.

*Науковий керівник: В. І. Афанасенко, доктор. філософ. наук, доцент
Хмельницький національний університет*

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОСНОВА ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Болух М.А.,

здобувач вищої освіти спеціальність 053 «Психологія»

Хмельницький національний університет

Глобальна цивілізаційна криза рубежу тисячоліть, породжена інтерференцією багатьох циклічних соціокультурних процесів на межі самознищення, охопила всі сфери людської життєдіяльності. Ервін Ласло називає сучасність «епохою біфуркацій», маючи на увазі фундаментальну особливість статусу складних систем, які перебувають під сильним впливом і напруженням. Сучасні умови життя і діяльності людини часто пов'язані з деструктивним впливом на неї екологічних, соціальних, психологічних та інших чинників. Ускладнення інформаційного середовища, прискорення соціальних процесів, мережева інтенсифікація спілкування впливає на зростання психічного напруження, а події у світі, на тлі соціально-економічної нестабільності в цілому, призводять до підвищення психоемоційних навантажень на кожну людину. Стрімка динаміка у навколишньому соціальному середовищі змушує людину шукати нові алгоритми і форми поведінки, для успішної адаптації до нових обставин, при цьому використовуючи наявний життєвий досвід, когнітивні здібності, творчий потенціал та ініціативність. Це зумовлює необхідність вивчення психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій особистості як механізмів регуляції життєдіяльності та адаптації до важких життєвих умов.

Захисна активність психіки спрямована на збереження психічної рівноваги суб'єкта, зниження рівня напруги та тривоги. В психоаналізі З. Фройд визначає їх продуктами розвитку та навчання, які послаблюють єдиний внутрішньо-зовнішній конфлікт і регулюють індивідуальну поведінку. Дія захисних механізмів починається з моменту актуалізації суб'єктивного відчуття тривоги, напруженості, що з'являються внаслідок зіткнення конфлікуючих імпульсів. З розвитком психологічних досліджень погляди науковців на психологічні захисти значно розширилися. У психології накопичено значний емпіричний матеріал із проблем психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій особистості, зокрема розробці даного питання присвятили свої роботи зарубіжні вчені (З. Фройд, А. Фройд, Д. Амірхан, Дж. Роттер, Р. Лазарус, С. Фолкман) та вітчизняні автори (Н. Нікольська, Р. Грановська, С. Фролова, Н. Сирота та інші).

Поява і функціонування психологічних захистів пов'язані з необхідністю вирішення основної проблеми людського існування, яка за словами З. Фрейда [1], заключається в подоланні страху і тривоги, що виникають в найрізноманітніших ситуаціях життєдіяльності. А. Фройд [2], досліджуючи феномен «психічних захистів»,